

Nr 5.

Ankom till riksdagens kansli den 23 mars 1928 kl. 1 e. m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion, II: 406, angående beredande åt ämnena modersmålet och räkning av en stärkt ställning vid rikets folkskolor.

I en inom andra kammaren väckt och till andra kammarens första tillfälliga utskott för förberedande behandling hänvisad motion, nr 406, har herr Weijne föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att vid revision av den för rikets folkskolor gällande undervisningsplanen ämnena modersmålet och räkning måtte erhålla en stärkt ställning.

I avseende å motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttrande över motionen från skolöverstyrelsen. Detta yttrande är såsom bilaga fogat vid utskottets utlåtande, och utskottet tillåter sig här att hänvisa till detsamma.

*Infördrat
yttrande.*

Kravet på en stark ställning för ämnena modersmålet och räkning vid undervisningen i rikets folkskolor är synnerligen berättigad, då, såsom motionären anført, dessa ämnen utgöra själva grunden för den medborgerliga bildning, som folkskolan avser att bibringa, och skola giva eleverna verktygen för inhämtande av vetande på andra områden.

Utskottet.

Med erkännande av denna särställning för ifrågavarande läroämnen kan utskottet dock ej förbise, att förverkligandet av det i motionen uttryckta önskemålet är en fråga av ganska komplicerad art, såvida man icke är beredd att genom en förlängning av läsåret eller en utökning av den sammanlagda undervisningstiden för vecka taga lärarnas och barnens krafter i anspråk i större utsträckning än hittills. Inom ramen av nuvarande läsår och med bibehållande av undervisningstiden för vecka kräver ett bättre tillgodoseende av undervisningen i modersmålet och räkning, att den åt dessa ämnen anslagna lärotiden ökas, och medför såsom följd därav, att tiden för övriga ämnen minskas.

Frågan kräver sålunda en ingående prövning, men en framställning härom från riksdagens sida synes icke för närvarande påkallad, då den i motionen avhandlade frågan redan är föremål för utredning.

Bihang till riksdagens protokoll 1928. 13 saml. 1 avd. 5 häft. (Nr 5.)

För verkställande av en undersökning, huruvida undervisningsplanen för rikets folkskolor visats hava motsvarat sitt ändamål eller i vilken utsträckning den kunde hava givit anledning till önskemål ifråga om vidtagande av jämkningar eller ändringar i densamma, beslöt nämligen skolöverstyrelsen den 28 januari 1926 att inhämta yttranden från bland andra domkapitlen, folkskolinspektörerna, skolråden och folkskolestyrelserna samt folkskolans lärarpersonal och vissa av lärarpersonalens sammanslutningar. I samband med dessa yttranden, vari från olika håll även önskan om ett stärkt tillgodoseende av undervisningen i modersmålet och räkning blivit framfört, har överstyrelsen att taga hänsyn till åtskilliga därmed sammanhängande framställningar, vilka dels blivit gjorda hos Kungl. Maj:t och därefter remitterade till skolöverstyrelsen, dels blivit gjorda direkt hos överstyrelsen. Det synnerligen omfattande material, som härigenom sammanbragts för bedömande av önskemålen rörande undervisningsplanen, bearbetas för närvarande av skolöverstyrelsen i samband med frågan om en revision av undervisningsplanen för rikets folkskolor. Innan denna utredning föreligger färdig, har överstyrelsen icke kunnat fatta ståndpunkt beträffande lärotider och kurser för de olika läroämnena. Överstyrelsen hyser starka betänkligheter mot en så avsevärd minskning av kurserna i geografi, naturkunnsighet och historia, som motionären synes vilja förorda. Men i den mån ämnena modersmålet och räkning kunna, utan åsidosättande av skälig hänsyn till berättigade krav på övriga ämnens tillgodoseende, beredas en starkare ställning i folkskolan, finner överstyrelsen syftet med motionen värt beaktande, och vid den pågående utredningen av frågan om revision av folkskolans undervisningsplan skall överstyrelsen, enligt sin egen förklaring, taga all hänsyn till de av motionären framförda synpunkterna.

Såsom jämväl motionären framhållit, innebar 1919 års undervisningsplan för rikets folkskolor ett avsevärt framsteg särskilt för modersmålsundervisningen. Denna undervisningsplan har emellertid ännu icke hunnit prövas ett tiotal år, och det torde därför vara för tidigt att redan nu fälla ett slutgiltigt omdöme om verkningarna av densamma. Hittills hava endast under två år avgångsbetyg från folkskola kunnat meddelas åt barn, som under hela sin skoltid åtnjutit undervisning enligt den nya undervisningsplanen.

Slutligen vill utskottet erinra om det samband, som förevarande fråga äger med den av 1927 års riksdag beslutade skolreformen. Vid sitt beslut angående omorganisation av det högre skolväsendet bestämde riksdagen, att elever från folkskolans huvudformer vid sitt inträde i den högre skolan skola undergå prövning endast i ämnena modersmålet och räkning. Den synnerliga vikt, som härigenom gavs åt folkskolans undervisning i dessa ämnen, torde för desamma komma att medföra en icke oväsentligt stärkt ställning redan inom den nuvarande undervisningsplanens ram. Härtill kommer, att det icke synes tillrädligt att nu utan föregående närmare prövning förorda åtgärder, som skulle kunna i större eller mindre mån försvaga ett eller flera av de ämnen, i vilka ingen inträdesprövning kommer att äga rum och beträffande vilka lärokurserna enligt

1919 års undervisningsplan ansetts utgöra en lämplig grund för den högre skolundervisningen.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att motion II:406 ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 22 mars 1928.

På utskottets vägnar:

ANDERS OLSSON.

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar *Olsson* i Mora, *Holmdahl*, *Englund*, *Alströmer*, *Mogård*, *Gardell* i Stenstu och *Mårtenson*, fru *Vessman* samt herrar *Göranzon* och *Weijne*.

Reservationer:

1) av herrar *Englund* och *Mårtenson*, fru *Vessman* och herr *Weijne*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

»Kravet på en starkt ställning för ämnena modersmålet och räkning vid undervisningen i rikets folkskolor uppbäres utan tvivel av en stark folkopinion. Även i riksdagen ha förslag i denna riktning avgivits. Sålunda väcktes från bondeförbundshåll vid 1927 års riksdag i samband med skolreformen en motion, vari bl. a. krävdes 'en snar och oeftergivlig revision av folkskolans inre gestaltning'. Under skoldebatten i andra kammaren utvecklades detta närmare av partiets främste talesman med bl. a. följande ord: 'Vi hava från bondehåll — och icke nog därmed utan på senare tid i allt större omfattning även från arbetarhåll och andra samhällsläger — hävdad vår uppfattning, att samma fel med mångsyssleri och ämnesträngsel, som belastat den högre undervisningen, även satt sin prägel på folkskolans lärosystem till förfång för de verkligt elementära grundkunskaper, som den unge behöver för livet. Bondeförbundets motionärer ha därför med dessa fakta för ögonen tänkt sig, att en nydaning på detta område redan nu vore av behovet påkallad.'

I likhet med motionären håller utskottet före, att ämnena modersmålet och räkning måste anses utgöra själva grunden för den medborgerliga bildning, som folkskolan avser att bibringa, samt att nämnda ämnen skola giva eleverna verktygen för inhämtande av vetande på andra områden. Utskottet kan icke finna annat än att folkskolans utveckling tenderat att gå i den riktningen, att

det myckna i viss mån har fått bliva hinderligt för det väsentliga. Folkskolans övriga ämnen hava — tack vare utmärkta förespråkare — fått inkräkta på den tid, som med hänsyn till deras nyssnämnda grundläggande betydelse bort förbehållas ämnena modersmålet och räkning. Det synes utskottet, som om det för folkskolans elever vid deras utträde i livet vore av större värde med grundliga kunskaper i några få ämnen, med vilkas tillhjälp de sedan lätt kunde utöka sitt vetande även över andra områden, än med de ytliga kunskaper i ett flertal ämnen, vartill mångläseriet lätt kan föranleda. Med den ståndpunkt utskottet sålunda intagit finner sig utskottet böra uttala sin anslutning till det i motionen framställda kravet på ett bättre tillgodoseende av ämnena modersmålet och räkning vid undervisningen i rikets folkskolor.

Såsom i motionen framhållits, har 1919 års undervisningsplan betytt ett stort framsteg för modersmålsundervisningen särskilt därigenom att undervisningsmetoderna förbättrats. Men den tid, som jämlikt samma undervisningsplan får disponeras för här ifrågavarande ämnen, synes, särskilt i vissa skolformer, vara väl knappt tillmätt.

Skolöverstyrelsen har den 28 januari 1926 för verkställande av en undersökning, huruvida undervisningsplanen för rikets folkskolor visats hava motsvarat sitt ändamål eller i vilken utsträckning den kunde hava givit anledning till önskemål i fråga om vidtagande av jämkningar eller ändringar i densamma, genom cirkulär i ärendet inhämtat yttranden från bland andra domkapitlen, folkskolinspektörerna, skolråden och folkskolestyrelserna samt folkskolans lärarpersonal och vissa av lärarpersonalens sammanslutningar. Det härigenom sammanbragta, synnerligen omfattande materialet för bedömande av önskemålen rörande undervisningsplanen har emellertid ej ännu hunnit fullständigt bearbetas av skolöverstyrelsen. Skolöverstyrelsen har dock i sitt över här ifrågavarande motion avgivna utlåtande meddelat, att överstyrelsen funnit, att i nämnda material från olika håll framhållits önskvärdheten av ett bättre tillgodoseende av undervisningen i modersmålet och räkning. Emellertid hade, framhåller överstyrelsen vidare, enahanda krav gjorts gällande beträffande även andra folkskolans läroämnen, men då den sammanlagda undervisningstiden för vecka icke torde kunna nämnvärt ökas, vore det påtagligt, att de framställda önskemålen måste vägas mot varandra och att de icke samtliga kunde vinna beaktande. Överstyrelsen har slutligen anført, att överstyrelsen funne syftet med motionen värt beaktande i den mån ämnena modersmålet och räkning i folkskolan kunde, utan åsidosättande av skäligh hänsyn till berättigade krav på övriga ämnens tillgodoseende, beredas en starkare ställning.

Vid detta förhållande synes det utskottet, som om med hänsyn till de ovan av utskottet angivna synpunkterna intet skulle hindra, att riksdagen angåve sin ståndpunkt i princip till den vikt, som bör tilläggas undervisningen i modersmålet och räkning.

I detta sammanhang bör nämnas, att 1923 års riksdag med anledning av därom väckt motion utan meningsskiljaktighet beslöt en framställning till

Kungl. Maj:t, vari hemställdes, att under vissa betingelser en sammanhängande undervisning i räkning skulle meddelas i fortsättningsskolan.

I likhet med skolöverstyrelsen är utskottet övertygat därom, att genomförandet av de i motionen framställda önskemålen måste bli en synnerligen svårslöst och ömtålig fråga. Emellertid synes det utskottet, som om vissa av de i motionen anvisade utvägarna skulle vara framkomliga för ett tillgodoseende av motionens syfte. På det lägre stadiet torde någon tid kunna tagas från ämnet hembygdskunskap med arbetsövningar. På det högre stadiet — vilket givetvis måste anses vara det, varom här huvudsakligast är fråga — blir spörsmålet mera komplicerat. Utskottet vill emellertid framhålla, att det av motionären framlagda förslaget om periodläsning i ämnena historia, geografi och naturkunnighet samt någon minskning av tiden för dessa ämnen i vart fall bör komma under omprövning. Men givetvis böra även andra möjligheter för vinnande av motionens syfte beaktas. Det synes utskottet, som om här ovan angivna synpunkter lämpligen kunde prövas just i samband med den stora utredning, varmed skolöverstyrelsen för närvarande är sysselsatt.

Med hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att vid revision av den för rikets folkskolor gällande undervisningsplanen ämnena modersmålet och räkning måtte erhålla en starkt ställning»;

2) av herr *Mogård*.

Bilaga.

Till riksdagens andra kammarens första tillfälliga utskott.

Genom nådigt beslut den 17 februari 1928 har skolöverstyrelsen anbefallts att senast den 15 mars 1928 till utskottet avgiva begärt yttrande rörande av herr Josef Weijne väckt motion, nr 406, angående beredande åt ämnena modersmålet och räkning av en starkt ställning vid rikets folkskolor.

Skolöverstyrelsen får med anledning härav anförda följande.

För verkställande av en undersökning, huruvida undervisningsplanen för rikets folkskolor visats hava motsvarat sitt ändamål eller i vilken utsträckning den kan hava givit anledning till önskemål i fråga om vidtagande av jämkningar eller ändringar i densamma, har överstyrelsen i ärendet inhämtat yttranden från bland andra domkapitlen, folkskolinspektörerna, skolråden och folkskolestyrelserna samt folkskolans lärarpersonal och vissa av lärarpersonalens sammanslutningar.

Det härigenom sammanbragta, synnerligen omfattande materialet för bedömning av önskemålen rörande undervisningsplanen har ännu ej kunnat fullständigt bearbetas. Överstyrelsen har dock funnit, att från olika håll framhållits önskvärdheten av ett bättre tillgodoseende av undervisningen i modersmålet

och räkning. Emellertid hava enahanda krav gjorts gällande beträffande även andra folkskolans läroämnen, men då den sammanlagda undervisningstiden för vecka icke torde kunna nämnvärt ökas, är det påtagligt, att de framställda önskemålen måste vägas mot varandra och att de icke samtliga kunna vinna beaktande.

Överstyrelsen har i och för sig intet att erinra mot kravet på ett bättre tillgodoseende av ämnena modersmålet och räkning, men då härför fordras, att den åt dessa läroämnen anslagna lärotiden ökas och tiden för övriga ämnen som följd därav minskas, blir förverkligandet av önskemålen givetvis en fråga av ganska ömtålig art. En minskning av lärotiden för ämnena geografi, naturkunnighet och historia enligt motionärens förslag skulle med nödvändighet medföra en avsevärd beskärning av de nu tillämpade kurserna i dessa ämnen. Överstyrelsen är icke beredd att, innan den pågående utredningen angående eventuell revidering av undervisningsplanen föreligger färdig, fatta ståndpunkt beträffande lärotider och kurser för de olika läroämnena, men vill likväl redan nu uttala starka betänkligheter mot en så avsevärd minskning av kurserna i geografi, naturkunnighet och historia, som motionären synes vilja förorda. I den mån däremot ämnena modersmålet och räkning i folkskolan kunna, utan åsidosättande av skälig hänsyn till berättigade krav på övriga ämnens tillgodoseende, beredas en starkare ställning, finner överstyrelsen syftet med motionen värt beaktande. Då emellertid frågan om revidering av undervisningsplanen för rikets folkskolor är under utredning och överstyrelsen givetvis kommer att därvid taga all hänsyn även till de av motionären framförda synpunkterna, torde ett direktiv i detta avseende från riksdagens sida icke vara av behovet påkallat.

Stockholm den 9 mars 1928.

AUG. FALK.

J. Engvall.

Hjalmar Werner.